

Antroposofické lékařství

Pavel TOMAN

04/2003

Téma měsíce: Umění léčit

Obsah

Duchovní věda pro svobodného člověka	4
Bez předsudků	6
Antroposofický pohled na člověka.....	7
Antroposofický lékař.....	8
Problém nerovnováhy.....	10
Má nemoc smysl?.....	12
Co vám lékař předepíše.....	13
Lékař a pacient.....	15
Umění léků.....	17
Jako v dílně alchymistově.....	18
Komplexní přístup.....	19
Co v léku působí?.....	20
Pozvání na cestu.....	22

Nemoci provázejí člověka na cestě životem už odpradáвна. Přicházejí nezávaný, nesou bolest a berou sílu. Jestliže však víme, že všechno na světě má nějaký smysl, který se týká každého jednotlivce, objeví se před námi otázka: Je možné, aby i nemoc měla smysl? Při léčení pacientů se na tuto otázku snaží hledat a nacházet odpověď antroposofická medicína.

Představuje však v dnešním světě výjimku, neboť většinou se otázky po smyslu nemoci vůbec nekladou. Zasáhne-li nás či naše blízké choroba, myslíme jen na to, aby už odešla a vše bylo zase jako dříve. Tváří v tvář bolesti žádný smysl nemoci nevidíme. Ani běžný lékař s námi nebude ve své ordinaci o něčem takovém hovořit, vždyť akademická medicína chce choroby především odstraňovat. A může se při tom také vykázat nemalými úspěchy. Lékaři a výzkumníci vykonali ohromnou práci, jejíž dosah si běžně ani neuvědomujeme. Ještě před sto lety se umíralo na nemoci, které jsou dnes neznámé, nebo docela snadno léčitelné. Chirurg svými nástroji vstupuje přímo do těla pacienta a jeho práce připomíná dokonalý zásah mechanika v porouchaném stroji. Nejsnáze porozumíme tomu, co znamená moderní medicína v okamžiku, kdy třeba u dopravní nehody vidíme zasahovat lékaře rychlé záchranné služby. Za pomoci různých technologií a léků může udržet naživu člověka i s tak těžkými poraněními, která by dříve vylučovala přežití. Ano, moderní medicína může v některých případech člověka vrátit zpět i ze samého prahu smrti.

Jenomže z jiného úhlu pohledu to naopak vypadá, že dnešní medicína běží závod, který nemůže vyhrát. Čím rychleji se na dráze pohybuje, tím více se od ní vzdaluje cíl. Chtěla by zbavit člověka nemocí, jenomže čekárny lékařů jsou stále plnější a místo již vymýcených nemocí se objevují nové choroby. Některé, takzvané civilizační způsobuje náš nepřirozený technický způsob života, tedy právě to, co umožnilo jiné nemoci odstranit. Další choroby alespoň zčásti souvisejí s vedlejšími účinky některých léků. Dnešní člověk jich užívá stále více a spotřeba léků roste každým rokem na celém světě. Snad už opravdu nadchází čas, aby si lékaři i jejich pacienti stále vážněji kladli otázku po smyslu nemocí. A z odpovědi na tuto

otázku hledali způsob, jak nemoci pomoci, aby splnila svůj účel a pokud je to možné, aby člověku pomohla.

Duchovní věda pro svobodného člověka

Je zřejmé, že takovou odpověď nemůže nacházet myšlení, které se omezuje pouze na hmotný svět, protože ve hmotném světě je každá poctivě položená otázka po smyslu vlastně nesmyslná, neboť všechno je jen součástí koloběhu hmoty, který nezná žádný vyšší smysl. Ten do hmoty přináší až duch. Akademická věda se zabývá pouze hmotným světem a jeho projevy, proto nemůže nacházet smysl. Až německý badatel Rudolf Steiner (1861-1925) spojil svůj vhled do duchovního světa s vědeckou metodou a vytvořil duchovně-vědecký směr, který nazval antroposofií

Důraz na vědecký přístup umožňuje antroposofii poznávat skutečnosti duchovního světa, které byly dříve přístupné jen v podobě náboženské víry, nebo v tajně předávaném učení zasvěcenců. Od renesanční doby provází vývoj člověka pozvolný, ale stálý úpadek tradičního náboženského citění a lidský pohled byl stále více omezován pouze na hmotný svět. Steiner však koncem 19. století rozpoznal další změnu, k níž došlo ve světovém vývoji. Tato změna umožňuje člověku, aby mohl znovu hledět do duchovního světa, ovšem jiným způsobem než dříve. Podle Steinera nemá být nový návrat k duchu nesen vírou, jak tomu bylo ve staré době, ale poznáním, které se svobodně uskutečňuje při jasném vědomí člověka.

Rudolf Steiner zasvětil hledání svobody a předávání svých poznatků druhým lidem celý život. Je autorem knih a velkého množství přednášek, které byly vydány tiskem. Jako vůdčí osobnost německého esoterního hnutí vedl několik let německou pobočku Teosofické společnosti, stál u zrodu Antroposofické společnosti a svými podněty uvedl v život řadu antroposofických iniciativ. Nejrozšířenější a nejznámější z nich je zřejmě waldorfská

pedagogika, která se snaží rozvíjet dětskou osobnost ve svobodně myslícího, cítícího a jednajícího člověka. Waldorfské školy dnes úspěšně působí i u nás. Z dalších iniciativ lze zmínit biodynamické zemědělství, které nepoužívá chemické přípravky a hnojiva. Není však pouhým „přírodním“ zemědělstvím, neboť pro pěstování plodin využívá speciálních metod, vycházejících z antroposofického poznání. Zemědělec i jeho produkty jsou tak v souladu nejen s hmotnou přírodou, ale i s duchem, který v ní působí. Podněty Rudolfa Steinera našly uplatnění i v oblastech výtvarného umění či architektury a antroposofičtí badatelé jich využívají při zkoumání v oblasti přírodních věd

Antroposofie představuje pro dnešního člověka velmi vážný podnět, který mu může ukázat cestu, vedoucí ze slepé uličky materialismu. V této slepé uličce se evropská kultura potácí již dlouhou dobu, není však schopna překonat omezení, která si sama stanovila. Člověk tak stále více ztrácí své místo v celku světa, stává se nepřítelem svému okolí a tím i sám sobě. Zde má svůj počátek bezohledný životní způsob celých národů, který už dnes přináší neblahé důsledky v podobě zdevastovaného životního prostředí či narůstání extrémních jevů v podnebí. To jsou viditelné problémy, s nimiž se dnes už běžně potýkáme a které se nějakým způsobem dotýkají každodenního života. Ovšem hlubší, duchovní skutečnosti a souvislosti, tak snadno rozeznat možné není. Nejvarovnějším signálem je asi skutečnost, že se z evropské civilizace v posledních několika desetiletích v podstatě vytratilo vědomí smyslu a cíle života jednotlivce i lidstva jako celku.

Bádání antroposofie a činnost jejích iniciativ vytváří alternativu, která nestojí v přímé opozici k současnému světovému názoru, ale chce ho doplňovat duchovními poznatky a proměňovat tak, aby byl v souladu s vývojem světa a člověka. Tímto směrem míří i úsilí antroposofické medicíny. Snaží se nalézat přiměřené a účinné prostředky ke svému poslání, které však chápe nikoli jako boj s nemocí, ale jako úsilí obnovit zdraví pacienta

Bez předsudků

Je třeba říci, že antroposofie přichází s velmi specifickým pohledem na člověka, který se značnou měrou odlišuje od toho, čemu nás učili ve škole. Rudolf Steiner sice antroposofické poznatky získával na základě svých jedinečných schopností, ale vždy tvrdil, že nezaujatým pozorováním si může každý člověk potvrdit, zda jeho poznatky platí či nikoli. K antroposofickému poznávání není třeba v sobě pěstovat „jasnovidné“ schopnosti, ale stačí klidně a bez předsudků zvažovat platnost těchto poznatků. Ovšem pro ty, kteří s antroposofií setkávají poprvé, je velmi obtížné odstoupit právě od těchto předsudků, neboť většinu za předsudky vůbec nepokládáme. Jestliže nás například ve škole jednostrannou materialistickou výchovou přesvědčili, že žádný duchovní svět neexistuje, tu jsme si jisti, že tomu tak je. Z určitého názoru, jehož platnost bychom měli čas od času znovu podrobovat nezaujatému zkoumání, se tak stává pevný předsudek, který nám doslova brání vidět jiné skutečnosti než ty, na které lze sáhnout rukou. Například víme-li, že andělé neexistují, pak pravděpodobně neuvídíme takovou bytost, ani kdyby stála přímo před námi. Psychologové dobře vědí, že člověk vidí nikoli to, co je před ním, ale to, co si myslí, že před ním je. S tímto jevem se ve všední podobě setkávají třeba dopravní policisté vyšetřující dopravní nehodu: každý z jejich účastníků se podle výpovědí před nehodou zřejmě nacházel v odlišném časoprostoru, protože viděl něco jiného než ostatní. Anebo se ve svém předsudku naopak všichni nebezpečně shodnou. Jestliže se například před nehodou pohybovalo po silnici s velkým hlukem červené sportovní auto, pak většina svědků vypoví, že jelo „velmi rychle“ a „nebezpečně“, či dokonce „agresivně“. To ale vůbec nemusí být pravda. Anebo také může.

Zatímco policista má k dispozici mnoho vnějších prostředků, jak pravdivý obraz události rekonstruovat, pohled do světů ležících za zdmi našich předsudků je obtížnější. Ale pokud člověk stále usiluje o skutečnou nepředpojatost, není takový pohled nemožný.

Antroposofický pohled na člověka

Podle poznatků antroposofie se člověk z určitého pohledu jeví jako čtyřčlenná bytost. Jeho prvním článkem je tělo fyzické, které mají také rostliny a zvířata a svou hmotnou podobou je spojeno s neživým minerálním světem. Druhý článek lidské bytosti se označuje jako tělo éterné či životní, neboť oživuje tělo fyzické a dává mu jeho tvar i uspořádání. Éterné tělo musí neustále pracovat, aby ve fyzickém těle neustal život. Kromě člověka je mají i rostliny a zvířata a tím se odlišují od neživého světa. Pro lékaře je významné, že éterné tělo je vázáno na buněčný systém a jeho fyzickým výrazem je žlázo­vý systém. Éterné tělo je rovněž nositelem paměti, povahových vlastností člověka a jeho návyků. V souvislosti s činností éterného těla hovoříme o „výstavbě“, neboť se týká hmotného vývoje tkání a orgánů. Následujícím, třetím článkem je astrální tělo, které nalezneme už jen u člověka a u zvířat, ale rostliny je postrádají. Astrální tělo umožňuje, aby vnější svět pronikal do nitra živé bytosti a vytvářel se v ní jako vnitřní svět. Proto je nositelem myšlení, cítění a chtění. Fyzickým vyjádřením astrálního těla je nervově smyslový systém.

Konečně čtvrtý článek je vlastní pouze člověku a právě jím se člověk odlišuje od ostatního světa. Je to duchovní jádro, které označujeme jako „já“ a člověk si jím uvědomuje sebe samého. A nejen uvědomuje, ale i poznává, proměňuje a působí na svůj osud. Jako harmonizující střed v lidské bytosti usměrňuje myšlení a pozvedá ho ze závislosti na pocitech, je nositelem mravního cítění a jeho činnost se projevuje ve všech člancích lidské bytosti. Z fyzického hlediska je „já“ vázáno na krev a její teplotu.

Můžeme tak říci, že fyzické tělo je spojeno s oblastí minerální, vyjádřené živlem země, tělo éterné patří k oblasti tekuté, jejímž živlem je voda, astrální tělo ke vzdušné oblasti a „já“ k oblasti tepla s živlem ohněm. Tyto články pak vytvářejí nervově smyslový systém, jehož sídlem je hlava, rytmický systém se sídlem v hrudi

a systém látkové výměny a pohybu, jehož sídlo se nalézá v břišní dutině a v končetinách.

Z těchto i mnoha dalších poznatků duchovní vědy musí vycházet lékař při svém pohledu na pacienta.

Antroposofický lékař

„Antroposofická nauka o člověku rozlišuje dvě skupiny nemocí, které se k sobě chovají polárně,“ říká MUDr. Rudolf Prix, lékař, který se antroposofické medicíně věnuje už několik desítek let. „To znamená, že stojí proti sobě a navzájem se tak udržují v rovnováze. První skupinou jsou zánětlivé nemoci provázené horečkou, druhou nemoci sklerotické, ke kterým patří například i rakovina či cukrovka. Protikladný postoj obou těchto skupin napovídá, že se opačně působící nemoci mohou navzájem ovlivňovat. Někdy můžeme nemoc či poruchu pochopit, když ji nahlédneme z hlediska jejího protihráče.

Z jednoho počátku se tak vyvíjí dvojice protikladů, které ovšem vytvářejí opět jednotu. Jedno bez druhého není možné a ani pochopitelné. Protikladnost zánětů a rakovinového onemocnění je už dlouho známa a často se uvádí. I v odborné literatuře jsou zaznamenána ojedinělá spontánní vyléčení rakoviny při vysokých horečkách. Z poznatků o polaritě nemocí lze samozřejmě vyvodit i konkrétní důsledky pro způsoby léčení a také jednu velmi důležitou myšlenku. Být zdravý neznamena, že v těle chybí zánětlivé či sklerotické procesy, ale naopak: zdraví je důsledkem rovnováhy obou těchto polárních sil, které jsou v organismu vždy přítomné.

Překvapující souvislosti

Myšlenka, že by jedna nemoc mohla vyléčit druhou, jak jsem uvedl

na příkladu horečky a rakoviny, je věc téměř šokující, ale léčebný účinek horečky je znám už velmi dlouho. Již ve 4. století před Kristem o této skutečnosti psal řecký filosof Parmenidés. Ovšem dodnes není léčivá síla horečky dostatečně uznávána a využívána. Například nemocným dětem jsou téměř automaticky podávány léky k snížení teploty, přestože teplota pro ně má někdy blahodárný účinek. Smysl a pozitivní důsledek teploty spočívá v tom, že procvičuje imunitní pochody, které dítě bude v pozdějším věku velmi potřebovat. Vždy je však naprosto nutné, aby situaci důkladně posoudil lékař, protože vysoká teplota může signalizovat i takový stav, který bezprostředně ohrožuje život pacienta.

Potlačení jedné nemoci může také podporovat vznik nemoci jiné. A zabráníme-li lehké nemoci, můžeme tím podpořit vznik nemoci těžší. V této souvislosti vždy připomínám spalničky, které za mého působení na infekční klinice měly prakticky nulovou úmrtnost. A přesto se proti nim očkovalo, i když spalničky jsou pro imunitní systém ohromným trenérem. Znamenají tři až čtyři dny vysokých horeček, které zmobilizují všechny specifické i nespecifické imunitní systémy. Dítě navíc získá velkou životní zkušenost, neboť pozná v praxi velikost lásky své matky, která o něj v tuto dobu musí intenzivně pečovat, a na základě takového zážitku se prohloubí vztah dítěte k matce. Lehké horečnaté nemoci mají nesmírný význam také pro vývoj individuality dítěte. Dítě při narození dostává po svých rodičích jakýsi dědičný fantom a lehké dětské infekce umožňují, aby se dítě v době vývoje orgánů, tj. do výměny zubů, alespoň částečně tohoto rodičovského fantomu zbavilo. Vývoj dítěte má být individuální a rodinné vlivy mohou zčásti ovlivňovat individuální vývoj nesprávným směrem, a to až do úrovně jednotlivých orgánů. Každý zkušený pediatr řekne, že dítě po spalničkách se dívá na svět moudřeji. A nejenom se moudře dívá, ale jeho organismus má i procvičenou imunitu. Na druhé straně jsou dnes u dětí velmi časté stále se opakující nemoci horních cest dýchacích, které při zaměstnanosti matek znamenají velký problém. Z toho plyne vcelku pochopitelná snaha tyto nemoci co nejrychleji odstranit. Musíme si

ale být vědomi, co za to na druhé straně platíme,“ zdůrazňuje MUDr. Prix a dodává: „Dnes už víme, že při vzniku nádorových nemocí hraje velkou úlohu také účast imunologických procesů. A vidíme, že pacienti s nádorovými nemocemi mají často ranní teploty velice nízké, pod 36 stupňů. Navíc pak nedokáží tyto teploty ani po přiměřených podnětech zvyšovat. Jsou tedy teplotně a tudíž i imunitně strnulí. Z toho vyplývá nemožnost aktivovat celou škálu imunity. Tohle jsme očkováním proti spalničkám zbytečně odstranili. Ale ať mne nikdo nechytá za slovo. Samozřejmě bych tehdy očkoval proti spalničkám například v Kongu, kde v té době úmrtnost na spalničky činila 25 procent. Ale v našich podmínkách jsem toto očkování pokládal za věc, která se měla více uvážit.“

Problém nerovnováhy

Podle Rudolfa Steinera je nemoc extrémní situace běžných životních projevů. Nemoc má smysl, jejím úkolem je přivádět člověka k sobě samému a umožnit mu lidské bytí. Steiner říká, že kdybychom v sobě nenesli možnost onemocnět, nemohli bychom být duchovními bytostmi. Jakým způsobem však dochází k této extrémní situaci, která vyvolá nerovnováhu v takové míře, že vypukne nemoc se svými důsledky?

MUDr. Prix uvádí jako příklad dnes tak častá srdeční onemocnění. „Srdce není pumpa, i když má takové uspořádání, že vyvolává představu pumpy. Především to však je smyslový orgán s úkolem harmonizovat životní pochody v člověku. Samo srdce nemůže onemocnět, ale přejímá různé sklerotizující vlivy, které v člověku vyvolává třeba nadměrný důraz na prožívání skutečnosti hlavou. Sem patří například manažeři, kteří se snaží vše uchopovat jen rozumem a mají sklon k workoholismu, což často vede ke vzniku anginy pectoris, způsobované sklerotickými změnami věnčitých cév srdce, nebo nakonec k infarktu myokardu. Naopak zánětlivé působení vychází z dolního člověka, z oblasti břišní dutiny, kde organismus odstraňuje některé produkty vzniklé při látkové přeměně

a při tom se uplatňují hlavně zánětlivé děje. Když se tedy na srdce působí příliš ze zaživací oblasti, dochází k zánětlivým procesům v srdečním svalu a podobně.

Procesy, které jsou ve zdravém lidském organismu běžné, působí při onemocnění abnormálním způsobem. Hlavní příčinou nemoci je nevyrovnané působení horního, či dolního člověka a neschopnost tyto dvě části harmonizovat rytmickým člověkem. Je zde obrovská propast, neboť hlava chce přesný opak toho, co dolní člověk. Vlastní příčina nemoci je vždy velmi komplexní a musíme si také uvědomit, že existuje řada nemocí, které mají i určitý osudový ráz. A zase jiné nemoci vyplývají ze špatného životního stylu. Přílišný intelektualismus vede ke sklerotickým projevům a nadměrně požívačný život vede k procesům zánětlivým. Kromě toho zde působí celá řada dalších vlivů, třeba různé toxické látky obsažené v životním prostředí. Je jich už tolik, že dnes není téměř možné vyrobit čistou potravinu, neboť i biologicko-dynamicky ošetřovaná půda je vystavena kontaminaci kyselými dešti a podobně. Příčiny nemocí mohou být tedy velice různé a samozřejmě souvisejí i s duševním životem člověka. Vždyť tělo, na němž se nemoci projevují, je nástrojem duše a lidská duše ke vzniku nemoci vždy nějak přispívá. Často mají nemoci původ v nehmotné oblasti duše.

Otázka zdravých potravin ovšem není jen věcí ‚čistých‘ surovin, ale působí zde i morální rozměr. Jakým způsobem? Když je osoba připravující jídlo pečlivá a svou práci dělá v duševní čistotě a s láskou, vznikne ze zdravotního hlediska na talíři něci docela jiného, než když se jídlo připravuje nedbale, nebo dokonce s odporem. Morální nedostatek kuchaře se může v zaživacích orgánech projevit jako nemoc. U kuchaře chceme, aby si všímal hmoty, neboť v oblasti zažívání platí míra, váha a počet. Vidíme zde vztah psychiky a možné nemoci.“

Má nemoc smysl?

Otázku po smyslu nemoci si antroposofický lékař musí klást vždy. Aby mohl pacientovi skutečně pomoci, nestačí mu hledat jen příčiny nerovnováhy v organismu, ale také smysl konkrétního chorobného projevu ve vztahu k celému životu pacienta, k jeho životnímu osudu. MUDr. Rudolf Prix uvádí v této souvislosti následující případy:

„V době, když jsem pracoval na infekční klinice, přišel za mnou do ordinace jeden můj známý a měl už nehezky nažloutlou barvu. Poslali ho ke mně z interny, aby se při stanovování diagnózy vyloučila infekční žloutenka. Ale i bez testů bylo jasné, že tohle není žádná žloutenka, ale rakovina. Známy věděl, že se zabývám nejen infekčními nemocemi, ale i tou podivnou antroposofií a prosil mne, abych ho vzal do léčení. Popravdě řečeno, moc se mi do toho nechtělo. Byl to člověk trochu zvláštní, velice angažovaný v mnoha společenských aktivitách na malém městě, kde bydlel a uměl vyvolávat mnohé nepříjemné situace. Když něco říkal, nebylo nikomu úplně jasné, jestli to myslí vážně, nebo to jenom hraje. Velice důrazně jsem ho upozornil, že se jedná o velmi vážnou věc, kterou je třeba také brát velmi vážně. A že musí být ukázněný a dodržovat, co mu řeknu. Přesto mu nemohu slíbit více, než zmírnění příznaků a určité prodloužení života, protože nemoc už příliš pokročila.

Začal jsem mu podávat v injekcích antroposofický lék Iscador, který je určen právě pro léčbu rakoviny. Můj známý opravdu dodržoval vše, co jsem mu řekl a léčba probíhala nějaký čas bez problémů. Ale začalo se dít něco, čeho si všimli i lidé okolo. Osobnost mého pacienta se začala najednou měnit. Dřívější často nepříjemný pozér byl pryč a stával se z něj postupně člověk, kterého měli všichni stále více rádi. Jeho nejbližší byli překvapeni a nakonec říkali, že mu tahle hrozná nemoc v jistém smyslu vlastně pomohla. Když po dvou letech tiše zemřel, byl to úplně jiný člověk. Po čase jsem pak četl knihu, kterou napsal profesor Fintelmann z Hamburku.

Na jednom místě tam říká, že rakovina je v mnohých případech ‚ruka podaná z duchovního světa‘, aby tím velkým utrpením člověk přišel sám k sobě. Aby vůbec začal uvažovat o nějakých vážnějších věcech svého života. Nemoc umí člověka vysvobodit z dnes tak časté intelektuálně materialistické nafoukanosti, v níž přehlíží skutečné hodnoty. Umožní člověku, aby nahlédl do vlastního nitra a může tak představovat šanci k vývoji osobnosti. Rychlé odstranění nemoci nemusí být vždy úplně nejlepší věcí. Pro lékaře to znamená, že součástí léčby má být také určitý výchovný moment. Léčba nemá jen odstranit potíže, ale také přivést pacienta, aby porozuměl poselství, kterém mu jeho nemoc přináší.“

Co vám lékař předepíše

Antroposofická medicína má velice širokou škálu vlastních léků, jak minerálních tak rostlinného i živočišného původu. Mnohé z nich se připravují homeopatickými postupy, ale možnosti antroposofické medicíny jsou širší, než nabízí klasická homeopatie. Antroposofický lékař také není na své léky ideologicky vázán a podle potřeby využívá i léků zcela běžných.

Jak uvádí MUDr. Prix, je při hledání vhodného léku je důležitá skutečnost, že člověk a přírodní říše prodělaly společný vývoj, z čehož vyplývá příbuznost procesů a látek v přírodě s procesy a látkami v lidském organismu. „Člověk ze sebe vyloučil přírodní říše, a z proto lze v přírodních říších tuto příbuznost nacházet. Nejedná se o výhradně antroposofický názor, potvrzoval to třeba také Goethe i další přírodovědci. Proto je třeba respektovat příbuznost člověka s přírodou. Syntetické látky nemají v přírodě obdobu, někdy ovšem mohou být potřebné, zejména když je třeba dosáhnout rychlého odstranění nějakého nebezpečného příznaku. Jejich použití je ale třeba vždy důkladně zvažovat, protože někdy mají těžké pozdní následky. Například před několika desítkami let způsobil lék s názvem contergan doslova katastrofu, protože když byl užíván v těhotenství, způsoboval těžké postižení dětí, které se

rodily s nevyvinutými částmi těla. Přitom výrobce tohoto přípravku splnil všechny tehdy platné předpisy a provedl všechny předepsané testy. Příkladů by se našlo více. Proto antroposofická medicína dává přednost lékům, které jsou člověku příbuzné, neboť se v nějaké formě vyskytují v přírodě.

Působení rostlinných léků má svá omezení, a proto antroposofický lékař používá i léků minerálních a kovových. Kovové léky ovšem není možné používat přímo, neboť například olovo by mohlo způsobit otravu. Kov se musí nejprve zpracovat, takže se navrátí do původní podoby, kterou měl ve velmi dávné době na začátku stadia dnešní Země, kterou antroposofie označuje jako lemurské období. Protože tehdy kovy existovaly ve formě barevných par, převede se kov do tohoto skupenství, páry se vysrážejí na chladné ploše, vznikne olovené či stříbrné zrcadlo, to se seškrábe a potencuje tak, jak to dělá například homeopatie. Výsledný potencovaný, to jest zředěný lék použije lékař v závažnějších případech, neboť všechny minerální a kovové látky představují výzvu pro lidské já, tedy pro to nejúčinnější, co se v člověku nachází. Lidské já musí působit samo proti minerálnímu či kovovému léku a projít s ním zpětným vývojem až do původního stadia. Teprve na zpáteční cestě se tento proces stává substancí, která může být přijata do organismu či orgánu jako jeho součást a tato substance potom v organismu působí jako lék.

Pro vyhledávání léčivých rostlin stanovil Rudolf Steiner zákon, že léčivá rostlina vždy nějakým způsobem vybočuje z běžného uspořádání. Vždy tam musí být nějaká úchylnka - třeba kvete v noci, či v zimním období, nebo její květ má v kalichu zvýšenou teplotu a podobně. Typickým příkladem je jmelí, které odporuje veškerým zákonitostem rostlinného světa. Je to skutečně nezemská rostlina, pocházející ze staré inkarnace Země, ze starého Měsíce, kde existovaly přechodné formy mezi rostlinami a zvířaty.

Paracelsus jednou řekl: Pozoroval jsem přírodu, kameny, rostliny

a zvířata a to jsou jednotlivá písmena, ale člověk je jedno celistvé slovo. Tady máme jasně vyjádřen vztah člověk - příroda. A jsou oblasti, kde se tohle dá krásně vyčíst. Například digitalis přímo říká, já jsem alkaloid pro léčení srdce.

Léčivá moc jmelí

Nejznámějším a také nejpoužívanějším antroposofickým lékem je již zmíněný Iscador, vyráběný právě ze jmelí. Je to imunomodulativní lék pro léčení nádorových nemocí, který prodlužuje a zlepšuje kvalitu přežití. To potvrzují četné statistiky. Iscador je přitom zcela neškodný, jako jediná kontraindikace se udává vysoká teplota. Opatrnosti je třeba u mozkových nádorů, protože může dojít ke ztížení oběhu mozkomíšního moku. Iscador zvyšuje tělesnou teplotu pacienta, což je velmi důležité, protože pacienti s nádorovými nemocemi mívají snížené teploty a v organismu tak nemohou řádně probíhat imunitní procesy. Dále má Iscador účinky na specifickou imunitu aktivací imunokompetentních buněk, ale i na imunitu humorální, látkovou (interferon a jiné) a na nespecifickou imunitu. Podporuje vzestup endorfinů, které pozitivně ovlivňují psychiku nemocných. Lékař ovšem musí s Iscadorem správně zacházet, neboť u něj vůbec neplatí, že čím větší dávka, tím větší účinek. Pro každého pacienta existuje optimální dávka, kterou lékař musí pečlivě hledat a důležitý je i časový rytmus, v němž se tento lék podává,“ vysvětluje MUDr. Prix.

Lékař a pacient

Vztah lékaře a pacienta je při léčení vždy důležitý. Ale v antroposofické medicíně nabývá ještě hlubšího významu, neboť osobnost pacienta je vlastním hráčem a lékař spíše pomocníkem. MUDr. Rudolf Prix pokládá navázání vztahu s pacientem za klíčovou otázku léčby. „Lékař a pacient musí vytvořit především

vztah plné důvěry. Pacient má být přesvědčen, že lékař bude podle svých sil dělat vše, aby mu pomohl. Ovšem také lékař potřebuje vědět, že pacient bude brát velmi vážně jeho rady, nehodí léky do koše a nebude žít dál stejným životem. Co se týká vlastní léčby, jsem přesvědčen, že pokud můžeme nemoc nějakým způsobem vést, pak je třeba to dělat co možná nenásilným způsobem. Proto upřednostňuji spíše konzervativní metody léčení. Ale současně je třeba říci, že pokud je v nějakém případě nutné použít radikální chirurgickou cestu, pak v sobě musí mít i antroposofický lékař dostatek odvahy, aby se pro ni rozhodl. Například nemá smysl snažit se léčit akutní zánět slepého střeva, neboť jednoduchý a krátký chirurgický zákrok tuto věc vyřeší. Také žlučník plný kamenů musí z organismu pryč - takový žlučník je vlastně mrtvola. Ovšem na operačním stole se nám objeví ještě jiná otázka, která zase naopak hovoří pro konzervativní léčbu. Mám na mysli problém celkové narkózy, v níž se operace provádí a o tomto problému se obvykle vůbec nehovoří. Pacienti po celkové narkóze musejí v dalším životě překonat některé následky, jako například pokles životního elánu a také jim hrozí zvýšené nebezpečí dalších infekcí a následných onemocnění. Rovněž v psychické oblasti můžeme nalézt určité změny. Překonání těchto následků může u některých pacientů trvat i několik měsíců.

Opakuji, že vztah lékaře a pacienta hraje nesmírně důležitou roli. A rovněž je důležité, aby lékař podal pacientovi nejen léky, ale také nějakou psychickou pomoc, třeba meditativní průpověď, která ho určitým způsobem povede. Když se v nemocnici stane pacient pro lékaře jen číslem, a nemocný vůbec ani neví, který lékař za něj zodpovídá, tak je to špatné a má to negativní dopad na léčbu. Ovšemže jsou časté právě takové situace, kdy se léčby musí účastnit širší lékařský kolektiv. Ale i tehdy je vhodné, aby byl jeden lékař, který za léčbu odpovídá a stojí před pacientem jako jeho lékař.

Při antroposofické léčbě zdaleka nejde jen o odstranění nepříjemných projevů choroby. Pacient musí z nemoci pro sebe také

něco vytěžit, protože někdy jsou příznaky skutečně jen druhotná věc. Důležitá je však především prevence. Antroposofie má různé metody léčebných terapií, patří sem například různé druhy arteterapie a především léčebná eurytmie. Za nejlepší preventivní lék pokládáme waldorfskou pedagogiku, to je lék, který předchází mnoha nemocem nejen v dětství a v dospělosti, ale i později, ve stáří.

Antroposofická léčba je tedy složitý komplex, který je postaven na vztahu lékaře a pacienta a využívá především přírodních neškodných léků. Vždy se snaží nacházet a uplatňovat takové metody, které vidí člověka celostně, neboť člověka pokládá za bytost nejen fyzickou a psychickou, ale i duchovní. Člověk má k duchu stále směřovat,“ uzavírá svůj pohled na antroposofickou medicínu MUDr. Rudolf Prix.

Umění léků

Výroba antroposofických léků je stejně zvláštní a zajímavá, jako antroposofická medicína. Je pochopitelné, že postupy vycházející z duchovního pohledu na svět by bylo jen stěží možné uplatňovat v neosobním prostředí technologické velkovýroby, která je dnes pro farmacii typická. Ale existuje několik antroposofických výrobců, kteří svou činnost staví na duchovně vědeckém poznání a současně splňují dnešní náročné předpisy na výrobu léčiv. Nejznámější z nich jsou Weleda, která se zaměřuje na výrobu léků a kosmetiky, a Wala, známou svou přírodní kosmetikou dr. Hauschka.

Tajemně znějícím slovem Weleda se můžeme nechat zavést buď k historické postavě tohoto jména, neboť Weleda byla germánská kněžka a léčitelka žijící v 1. století po Kristu. Po zajetí římskými vojáky pobývala v Římě, kde se těšila velké vážnosti. Ale jiný výklad praví, že Weleda je titul, který patřil velekněžce keltského

mysterijního střediska. Nacházelo v Bretani na ostrově, který dnes nese název Ile de Seine, ale staří Keltové mu říkali „Ostrov sedmi spánků“. Kněžky žily zasvěceným životem a opatrovaly pradávna mysterijní tajemství, která jim dávala nepředstavitelné léčitelské schopnosti.

V každém případě se novodobá Weleda snaží naplňovat pradávny odkaz a přispívat k léčbě člověka tím, že vyrábí antroposofická léčiva. Své ústředí má ve švýcarském Arlesheimu, největší výrobní závod německém městě Schwäbische Gmünd a třicet jejích dalších poboček nalezneme s výjimkou Antarktidy na všech kontinentech. Weleda má mnohaletou tradici i v českých zemích. Již v roce 1926 byla na pražském Smíchově založena její pobočka, která ovšem musela nedobrovolně ukončit svou práci na počátku padesátých let. K obnovení její činnosti došlo až po roce 1991 a dnes zajišťuje dovoz dietetik, léčiv a kosmetiky Weleda. Tyto přípravky se v současnosti bohužel zatím pouze dovážejí a nikoli vyrábějí, ačkoli i výroba některých antroposofických léků měla v předválečném Československu dobrou tradici a na začátku devadesátých let se u nás některé preparáty rovněž připravovaly.

Jako v dílně alchymistově

I antroposofický výrobce léčiv samozřejmě používá řadu klasických farmaceutických postupů, extrahuje látky, vyrábí různé odvary a podobně, takže na první pohled zde není odlišnost. Používá také potencování jako v homeopatii, i když způsoby potencování jsou zde poněkud rozdílné. O přípravě antroposofických léků říká MUDr. Lukáš Dostal z české Weledy, že někdy připomíná staré alchymistické postupy. „Antroposofičtí farmaceuté se snaží se zjistit, co je na různých látkách v různých situacích zajímavé. Získávají tak velký cit pro látky a jedinečné poznání, jak v látkách působí duchovní skutečnosti. Existuje například lék s názvem Cardiodoron, který se vyrábí ze tří rostlin. Jednou z nich je petrklíč lékařský. Ten se musí dlouhou dobu zahřívát při teplotě 37 stupňů, tedy při teplotě

lidského těla. Původně trvalo toto zahřívání dvě hodiny, ale odborníci prováděli při výrobě dlouhodobé pokusy a zjistili, že když se zahřívání velmi podstatně prodlouží, vznikne výtažek, který má neuvěřitelnou trvanlivost. Aniž by byl čímkoli konzervován, vydrží celé týdny a nezačne plesnivět. Farmaceut si tak doslova hraje s rostlinou a zjišťuje, kde se nacházejí kritické body, v nichž se najednou začne něco měnit,“ vysvětluje MUDr. Dostal.

Komplexní přístup

Antroposofická farmacie se snaží hledat a chápat vztahy mezi přírodou a člověkem, které jsou vyzorovatelné a uchopitelné. Hledá však i takové vztahy, které nejsou dány jen hmotně, jenom tím, že určitá molekula působí na jiné molekuly v lidském organismu. Aby bylo možné tyto nehmotné skutečnosti zjistit, k tomu antroposofickému farmaceutovi nestačí, aby se zavřel do laboratoře. Zkoumá-li například nějakou rostlinu, musí se jí zabývat nejrůznějšími způsoby po velmi dlouhou dobu a snažit se vystihnout, jaká bytost za ní stojí a jaká síla z ní vychází

„Při hledání léčivých vlastností rostlin je třeba hledět nejen na samotnou rostlinu, ale musíme porozumět i jejímu prostředí, ve kterém své vlastnosti uplatňuje,“ uvádí MUDr. Dostal. „Například rostlinu zvanou rojovník bahenní nalezneme v mokřadištích, ve vlhkém a nepříznivém prostředí, kde jinak rostou rostliny velice obtížně. Ale rojovník si tam dokáže poradit, a to dokonce takovým způsobem, že v sobě vytváří éterické oleje, které jsou jinak vlastní pouze rostlinám ze suchého a teplého prostředí, jako je například ve Středomoří. Rojovník bahenní vytváří éterické oleje i ve vlhkých, nehostinných, studených podmínkách. Když na tuto rostlinu v nějakém močále narazíte, doslova na vás svítí, neboť má v sobě něco teplého a zdravého. Úplně jí chybí pošmourná nálada močálu. Není divu, že se rojovník používá k výrobě léků určený pro léčbu otoků při revmatických chorobách.

Antroposofická farmacie se navíc snaží brát v úvahu i vlivy celého vesmíru, a klade si otázku, jaký způsobem vesmírné děje působí na farmaceutické procesy i na látky, které se při nich používají. Tento vliv se zejména projevuje u kovů. Ale nedělá to z pohledu astrologie, neboť ta v dávných dobách vznikla z tehdejšího lidského vědomí, které bylo jiné, než má dnešní člověk. Snaží se naopak experimentálně zjišťovat, jak určité postavení planet působí na určitý kov. Farmaceuté například zjistili, že konstelace související se sluncem působí silně na přípravky vyráběné ze zlata a jeho sloučenin. Soli zlata v roztoku se například chovají při zatmění slunce úplně jinak, než když slunce není v nějakém významném postavení. Antroposofická farmacie bere tyto jevy velice vážně a používá dokonce při výrobě zvláštní kalendář, kde jsou některá období vyznačena a je u nich uvedeno, zda jsou či nejsou vhodná pro přípravu určitých léků. I v průběhu jednoho dne nalezneme určité časové úseky, které se pro farmaceutickou práci nehodí.“

Co v léku působí?

Klasická farmacie i v rostlinných lécích vždy hledá takzvanou účinnou látku, konkrétní molekulu, která je zodpovědná za účinek léku. K ní se potom hledají odpovídající receptory v buňkách organismu a tím se vysvětluje působení léku. Antroposofická farmacie však postupuje právě opačně. Místo na molekulu a její účinek hledí od počátku na celek rostliny a z něj vyvozuje, jakou pomoc by tato rostlina mohla poskytnout v konkrétním případě. Teprve potom hledá, jak tuto rostlinu zpracovat, aby to na jedné straně odpovídalo jejímu charakteru a na druhé straně povaze onemocnění či nemocného člověka

MUDr. Dostal uvádí jeden z příkladů, na němž můžeme vidět, co znamená antroposofický přístup při výrobě léků. „Jmelí se používá k výrobě protirakovinných léků a tyto přípravky ze jmelí dnes vyrábí několik firem, přičemž každá hledá svoji cestu, jak tuto rostlinu

zpracovávat. V posledních desetiletích vědci ve jmelí objevili a popsali celou řadu chemicky přesně definovatelných látek, jako jsou třeba lektiny a viscotoxiny. Další zkoumáním se zjišťovalo, který lektin je pro ovlivnění nádorového onemocnění ten „nejúčinnější“. Někteří odborníci se v této fázi už antroposofickým farmaceutům dopředu vysmívali - prý jenom náhodou zjistili, že jmelí působí na rakovinu a diletantsky z něj dělají celé výtažky. Teď však věda našla účinnou látku a budou se vyrábět superúčinné léky ve velkém.

Jenomže brzy se zjistilo, že přesně chemicky definované látky sice mají pozitivní účinky, ale současně i množství účinků nežádoucích. Další výzkumy pak ukázaly, že se očekávané výsledky při léčbě nejenom nedostavily, ale chemicky „čisté“ léky pacientům někdy i škodily. Tak se prokázala smysluplnost antroposofických postupů, které využívají celou rostlinu. Všechny látky, které jmelí obsahuje, jsou velmi citlivé, tepelné zpracování je mění a ovlivňuje jejich účinnost. Zpracovat je tak, aby správně účinkovaly, je velké umění. Také vyšlo najevo, že řada rostlin má v sobě opačně působící látky a pokud jsou rostliny obsaženy v léku jako celek, negativní účinky se vyrovnávají a lék má lepší účinnost

Vezměme si například rakytníkovou šťávu. Plody rakytníku obsahují velké množství vitamínu C, což je látka, která se rozkládá už při nepříliš vysoké teplotě. Když se při tovární výrobě přidává do nápojů syntetický vitamín C, za několik měsíců je ho tam pouhý zlomek původní dávky. Ale zpracujeme-li vhodným způsobem rakytník jako celek a vyrobíme z něj třeba sirup, budou ostatní látky, které jsou v něm přítomné, udržovat koncentraci vitamínu C na stejné výši po mnohonásobně delší dobu.

Antroposofičtí farmaceuti využívají poznané zákonitosti duchovního světa. Vidí, jak je duch přítomen ve hmotě a snaží se ho doslova »osvobodit« aby mohl vykonávat něco jiného, než třeba jen sloužit technice. Osvobozování ducha pokládám za další velké poslání antroposofické farmacie,“ říká MUDr. Dostal.

Pozvání na cestu

S antroposofickou medicínou se nesetkáme jen v ordinaci antroposofického lékaře či v antroposofické lékárně. Duchovní věda Rudolfa Steinera poskytla impuls pro vznik řady dalších iniciativ, které se zaměřují na léčení člověka. Patří sem například takzvané rytmické masáže, kterými se ovlivňuje éterné tělo pacienta. Nebo třeba využívání obrazců vznikajících z krevního séra pro diagnostiku. Speciální antroposofická léčebná pedagogika a sociální terapie pomáhá handicapovaným jedincům, aby i se svými omezeními a podle svých možností probouzeli v sobě ducha a žili svůj osud.

V léčebném umění antroposofie dnes nacházíme konkrétní plody duchovně vědeckého poznání, které vyrostly za několik desítek let existence. Většinu z těchto plodů můžeme nalézt a okusit i u nás, v České republice. Působení antroposofie na vývoj člověka a společnosti není uspěchané, ale jeho výsledky ukazují, že tudy vede přinejmenším jedna z cest, kterými se lidstvo i každý z nás může vydat, abychom překonali svá tíživá omezení a dospěli zase o krok dál na cestě vývoje člověka.